

DAGENS FRÅGOR

Skatterättvisa åt akademikerna. Då den fackliga akademikerrörelsen i början av 1940-talet nådde ökad stadga genom tillkomsten av SYACO (Sveriges Yngre Akademikers Centralorganisation), aktualiserades frågan om en taxeringsreform, innebärande att amortering av studieskuld skulle kunna betraktas som avdragsgill omkostnad för inkomstens förvärvande. Frågan hänsköts till 1944 års allmänna skattekommitté som i ett år 1951 avlämnat betänkande föreslog att en dylik avdragsrätt skulle införas. Kommittén var emellertid icke enhällig; skattexperterna ansågo sig väl kunna förorda en avdragsrätt men herr Axel Strand reserverade sig blankt. Att framlägga en proposition var sålunda enligt regeringens mening uppenbarligen icke att tänka på, utan frågan överlämnades till 1950 års skattelagssakkunniga för vidare utredning.

Den fackliga akademikerrörelsens nu stabiliserade position har bidragit till att den omedelbart efter kriget snabbt accelererande lönenivelleringen i samhället på senaste tid något kunnat dämpas. Ur den kvalificerade arbetskraftens synpunkter ger detta anledning till tillfredsställelse liksom att den tidigare upprörande underbetalningen av vissa yngre akademiker, såsom exempelvis tingsnotarier och läroverkslärare, speciellt under provårstjänstgöringen, nu upphört. Det kan i sammanhanget påpekas att löneklyftan mellan aspiranttjänster och statstjänster f. n. otvivelaktigt är för liten för att motsvara de olikheter i ansvar och kunnande som föreligga. Det är emellertid inte de yngre som ha det för bra utan de äldre och mer kvalificerade som ha det för dåligt. Lönerättvisa åt akademikerna innebär nu i första hand en förbättrad löneställning för de äldre.

Skatterättvisa åt akademikerna såsom grupp innebär framför allt reformer av taxeringsförfarandet, nämligen avdragsrätt för periodiskt understöd, avsett för annans studier, samt för amortering av studieskuld.

Denna senare fråga har på sistone ånyo något debatterats i anslutning till en i tidskriften Liberal Debatt publicerad artikel av fil. lic. Håkan Berg. Inlägget ger anledning till några kommentarer av principiell natur.

I artikeln, som nära ansluter sig till den av SFS (Sveriges Förerade Studentkårer) hävdade uppfattningen, argumenteras övertygande både för behovet av och det berättigade i att en snar lösning kommer till stånd. Med stöd av ett utförligt siffermaterial påvisas den standardsänkning som i skilda inkomstlägen är en direkt följd av under lång tid betungande amorteringar och räntebetalningar. Inflationen och den därigenom ännu hårdare åtdragna skatteskraven gör avbetalningar av studieskulder utomordentligt påfrestande för många (även om det naturligtvis måste erkännas att inflationen såsom så-

Dagens frågor

dan i viss mån gynnat alla skuldsatta). Anmärkningsvärt är emellertid att både artikelförfattaren och SFS ensidigt framhållit de svårigheter som drabba de skuldsatta akademikerna och förbigått problemet om skatterättvisa åt akademigruppen som helhet.

Upprepade gånger framhålles, att en avdragsrätt för amortering av studieskuld minskar klyftan i levnadsstandard mellan skuldsatta och icke-skuldsatta akademiker. Detta är otvivelaktigt riktigt, men det ger ju inte någon lösning på problemet hur akademikernas investering i den egna utbildningen skall behandlas i beskattningshänseende. Det är ju nämligen fråga om en investering, en uppoffring i någon form, vare sig denna möjliggjorts genom upplåning av medel, underhåll från föräldrarna (att jämföra med förtida arv), förbrukande av eget kapital eller av egna arbetsinkomster, förvärvade under studietiden.

Avdragsrätt för amortering av studieskuld och icke för studiekostnad, leder till orättvisor olika akademiker emellan. Dessutom freshtar den till en skuldsättning av skattetekniska skäl, något som det inte ligger i någons intresse att befordra. Den logiska lösningen pekar på en för varje examen fastställd avdragsgill normal studiekostnad. Endast detta ger akademikerna skatterättvisa i förhållande till övriga inkomstagare.

Mendès-Frances »Trogen sina utfästelser fullföljer Mendès-France ekonomiska politik. sina åtaganden i det 'kontrakt' som upprättades mellan honom och hans majoritet genom förtroendet att bilda regering» skrev Le Figaro på ledande plats den 11 augusti. Därmed gav den franska borgerlighetens ledande organ sitt något motvilliga erkännande av den dynamiske konseljpresidentens taktik att inför en fortfarande något omtumlad Nationalförsamling presentera det ena förslaget efter det andra till lösningar av Frankrikes stora politiska problem. Efter vapenstilleståndet i Indokina hade den ekonomiska politiken kommit i tur, och den 10 augusti godkände Nationalförsamlingen Mendès-Frances reformprogram med 361 röster mot 89 och 114 nedlagda. Konseljpresidenten hade därigenom också erhållit begärt förtroendevotum.

Mendès-Frances utgångsläge inför debatten var starkt. Fredsmäklaren i Genève kunde räkna med den allmänna opinionens stöd, och trots att programmet innebar en avgjord brytning med den dittills förda politiken hade oppositionen föga framgång. Konseljpresidenten beviljades vidsträckta fullmakter för att genomföra ett ekonomiskt program, som till sin principiella innebörd är tämligen klart, men som vad den praktiska utformningen angår ännu innehåller många frågetecken.

Sammanfattningsvis kan man säga, att Mendès-France vill söka häva den ekonomiska stagnationen genom att lämna ökat spelrum för konkurrensen inom det franska näringslivet och riva ner vissa av de skyddande barriärer i form av subventioner och skattelättnader bakom vilka oräntabla och illa skötta företag kunnat fortleva. Dessa

senare skola ställas inför valet att nedlägga sin verksamhet eller företaga omfattande rationaliseringar med stöd av statliga krediter. Ett friare internationellt handelsutbyte, planmässig omskolning av den arbetskraft som kan komma att frigöras tack vare rationaliseringar, ett ökat bostadsbyggande samt avsevärda investeringar i bevakningsföretag i syfte att höja jordbrukets avkastning äro andra huvudpunkter på programmet.

Det är ju knappast förvånande, att det djärvt skisserade programmet väckte både farhågor och misstro bland företagarna. Den franska företagsamheten, och framför allt den i många valkretsar utslagsgivande bondebefolkningen, har av valtaktiska skäl under lång tid kunnat räkna på ekonomiska favörer av olika slag, beviljade av en Nationalförsamling utan kurage. Det amerikanska lobbysystemet har vad Frankrike beträffar sin fulla motsvarighet i alla de otaliga sammanslutningar av skilda näringsidkare som bearbeta Nationalförsamlingens deputerade. Det förefaller emellertid, som om Mendès-France förstått att kombinera sitt utnyttjande av en gynnsam politisk konjunktur med lämpligt doserade lugnande uttalanden. I den avgörande debatten i Nationalförsamlingen yttrade han bl. a.: »Vi måste gradvis träna oss att konkurrera. Det skulle vara farligt för vårt ekonomiska liv, som sedan lång tid är försvagat, att direkt ut sättas för en obegränsad konkurrens.»

Man kan nog utgå från att många deputerade innerst inne helst hade velat stjälpas förslaget, och därmed också regeringen; en blick på framtiden måste emellertid ha sagt dem, att gynnsammare tillfällen med säkerhet skulle erbjuda sig.

Den öppna oppositionen kom framför allt till synes inom den moderata högern och bondegrupperna. Denna kärntrupp bland Mendès-Frances politiska motståndare i Nationalförsamlingen har redan sökt vinna sympatier för ett systemskifte, som skulle föra den tämligen framgångsrike förre konseljpresidenten Antoine Pinay åter till makten. Pinays ekonomiska politik, som syftade till att skapa en förtroendefull ekonomisk atmosfär genom fast penningvärde och en viss höjning av levnadsstandarden genom sänkta priser, synes dock sakna möjligheter att realiseras i dagens Frankrike. En utpräglat produktionsfrämjande och konkurrensvänlig ekonomisk politik av Mendès-Frances modell har större utsikter att vinna bifall från socialister och radikalsocialister. Därigenom skulle ett parlamentariskt underlag ha skapats, som dock icke i och för sig ger majoritet, men som med sporadiskt stöd från de katolska folkrepublikanerna och vissa gaul-listrebeller av radikal läggning kunde vara tillräckligt. Mendès-France har visserligen nu erhållit vidsträckta fullmakter på det ekonomiska området, men han är därför ingalunda befriad från otaliga politiska hänsyn vid genomförandet av sitt program.

Kommunisterna valde att nedlägga sina röster vid förtroendeomröstningen. Ställningstagandet var uppenbarligen dikterat av sidoblickar på det dominerande problemet i fransk politik, Europaarmén. Med sina nedlagda röster ville de markera sitt missnöje med att Mendès-France beslutat fixera ett datum för debatten om en ratifice-

Dagens frågor

ring. Så långt som till att rösta emot konseljpresidenten voro de emellertid inte beredda att gå, detta trots att kommunisterna närstående landsorganisationen CGT och partiets huvudorgan, l'Humanité, kraftigt angripit det ekonomiska program som utgjorde underlaget för förtroendeomröstningen.

De katolska folkrepublikanerna föredrogo att skänka Mendès-France sitt stöd, sedan de tyckt sig finna avsevärda likheter mellan det föreslagna ekonomiska programmet och det som partiet antagit på sin senaste kongress. Betydligt troligare är emellertid att den verkliga förklaringen står att finna i en önskan hos folkrepublikanerna att bryta den isolering de försatt sig i genom sin kritik av Mendès-Frances Indokinapolitik. Hänsyn till Europaarméns framtida öde spelade säkerligen också in.

Det står klart att Pierre Mendès-Frances ekonomiska politik omfattas med förtroende, alldeles speciellt av de intellektuella. Det är också dessa som med förkärlek tala om en ekonomisk »New Deal» och dra paralleller med presidenten Franklin D. Roosevelt, vars initialer, FDR, har sin motsvarighet i PMF, Pierre Mendès-France.

Europaarméns avskrivning. Efter omröstningen måndagen d. 30 augusti i franska nationalförsamlingen har Europaarmén slutgiltigt förkastats — av upphovsmännen! Dess fall var ingalunda oväntat men stort i negativt avseende genom att ända ett kapitel i efterkrigsårens historia och inleda ett nytt, varom man ännu ingenting vet. Regin i Palais Bourbon, i vars korridor under de senaste dagarna upprörda scener utspelats, var dessutom fränstötande i sitt cyniska utnyttjande av den supponerade majoriteten att genom en motion i procedurfrågan strypa debatten *före* motsidans talare ens hunnit få ordet, bland dem sådana politiska förgrundsfigurer som Pinay och Pleven från de konservativa och moderata, Robert Schuman och Bidault från de katolska folkrepublikanerna, René Mayer och Yvon Delbos från de borgerliga radikalerna. Paul Reynaud betecknade också i ett impromptu kuppen som en hittills osedd skandal i republikens parlamentariska sedvänjor, vilkas marginal för det korrekta eljest icke utmärkt sig för någon knapphet.

Enahanda häftig kritik har under hektiska dygn riktat sig mot regeringschefen Mendès-Frances beteende. Fastän han väl visste, att avgörandet hängde på cirka 50 in i det sista tveksamma deputerade inom de borgerliga höger- och vänsterlägren, gjorde han icke det minsta för att vinna dem för en ratificering. Röstfördelningen vid ovannämnda votering var också 319 för debattens avbrytande och 264 emot, vilket som sagt i realiteten avgjorde huvudfrågan. Med 50 röster mera till minoriteten skulle denna ha nått upp till ett nödigt flertal på 314, vilket åtminstone kunnat förhindra det snöpliga stoppet på debatten, även om ratificeringen i sista omgången måhända icke hade kunnat räddas.

Detta hade dock enligt minoritetens mening kunnat ske, därest Mendès-France ställt kabinetsfråga vid slutvoteringen och efter bak-

slag beslutat ordna med nyval till Nationalförsamlingen. Han kan nämligen icke ha varit okunnig om att enligt en allmänt utbredd åsikt i Frankrike Nationalförsamlingen i sin nuvarande partigruppering efter valen i juni 1951, som ägde rum under andra fälttecken, icke längre återspeglar nationens uppfattning, särskilt i fråga om Europaarmén och därmed förbundna problem. I synnerhet ha gaullisterna förlorat fotfäste hos väljarna, såsom framgick i våras vid fyllnadsvalet i Seine-et-Oise, där mandatet tillföll en kvinnlig kandidat från det europasinnade katolska folkpartiet med sensationell reducering av gaulliströsterna från 1951. Partiet undviker också att delta i dylika val, vilkas tendens är genomgående gynnsam för anhängare av Europaarmén. Desto ivrigare klänga sig de inbördes oeniga och sönderspruckna gaullistfraktionerna fast vid taburetter i regeringarna Laniel och Mendès-France, som vore de katapulter, med vilkas hjälp de i fallskärm kunna långsamt dala mot den uppslukande glömskan.

Om Mendès-France hade velat begagna gaullisternas och många andra deputerades rädsla för omval vid upplösning av Nationalförsamlingen, kunde han ha erhållit det förtroendevotum, som han nu mot alla regler icke begärde, då en regeringsproposition behandlades, ehuru den icke härstammade från honom själv. Ett nyval skulle även ha förskaffat Mendès-France ett bättre underlag för fortsatt maktutövning under förutsättning, att han genom att acceptera Europaarmén fått med sig katolikerna och socialistpartiet, om än icke dess flesta deputerade. Han hade även kunnat blidka de äldre borgerliga statsmän, varav flera f. d. regeringschefer, vilka nu förbliva hans lika oförsonliga som farliga antagonister. Vad för slags majoritet står honom nu till buds? Han kan icke längre undvara de cirka 100 kommunister, som han före förtroendeomröstningen vid sin regeringsstart d. 18 juni stolt förklarade sig lämna ur räkningen!

Förgäves lär amerikanske Parisambassadören Dillon, på anmodan av State Department, ha sökt övertyga Mendès-France att han borde välja den karska kursen. Men han vägrade enständigt. Hela tiden måste han främst bemöda sig att, med bistånd av president Coty, stötta sin murkna ministär, som redan decimerats genom avgången av tre gaullister, bland dem general Koenig, på grund av hans eftergifter i Tunis. Huvudorsaken till Mendès-Frances passiva hållning var otvivelaktigt att han innerst önskade att Europaarmén skulle avskrivas. I annat fall hade han näppeligen framlagt sådana kompromissförslag till Brysselkonferensen, som borttogo Europaarméns substans. Mendès-France ville dock ej öppet erkänna detta för att icke ytterligare öka Washingtons vrede och Churchills ovilja. Men både vänner och motståndare av Europaarmén i Frankrike förstodo ändå vad han bar i skölden.

Sin avoghet eller tvekan har Mendès-France motiverat med att de båda lägren voro ungefär jämnstarka i Nationalförsamlingen och att ett så viktigt beslut krävde en större majoritet. En handlingskraftig statsledning skulle dock ha kunnat åvägabringa förutsättningarna härför, och det saknades, som synes, ej utsikter. Vidare har Mendès-France anfört, att Frankrikes ekonomi först måste ställas på fötter,

innan landet, jämlikt sina traditioner som stormakt kunde bli en respekterad och hållbar länk i den västeuropeiska försvarsgemenskapen. Men hur länge skulle det dröja? Med hänsyn till den överhängande kommunistfaran är Italiens inre läge vida vanskligare än Frankrikes, men regeringschefen Mario Scelba har likväl, i De Gasperis efterföljd, ej underlåtit att föreslå ratificering och i somras fått majoritet härför i kammarens vederbörande utskott.

Sagda svepskäl behöver Mendès-France nu icke längre åberopa. Europaarméns bisättning i Bryssel har fått sin rituella fortsättning i Paris, där Nationalförsamlingens majoritet ivrigt skottat igen den grav, över vilken förvisso ingen Triumfbåge kommer att byggas. Liktalet levererades med darrande och bräcklig röst av den 82-årige Herriot, innan talarlistan avklippes med nyssnämnda giljotin som medel för majoritetens missbruk av sin makt. Samme Herriot, som 1937 t. o. m. förordade samförstånd med Hitlers Tredje rike, sade sig nu hysa större farhågor för Adenauers demokratiska Västtyskland än för kommunismens Moskva. Han förmenade också Västtyskland full suveränitet och betygade, att han haft fördelaktigare erfarenheter av samarbetet med Sovjetunionen än med USA. Hans program löd: »Återgång till krigsalliansen mellan Västmakterna och Sovjetunionen för att alltjämt hålla Tyskland i schack.» Var det Herriots final? — i ty fall en förnekelse av hela hans förflutna politiska gärning i frihetens tjänst. Fullkomligt stilenligt uppstående kommunisterna också efter Herriots seger i slutvoteringen Marseljäsén!

Et après? Naturligtvis ämna inte Washington och London överge de planer, som smiddes vid Churchills och Edens besök i Vita huset under midsommaren att låta Bonnfördraget om västtyska republikens suveränitet förverkligas och överväga andra åtgärder än Europaarmén för dess upprustning. Härvid gäller det dock att manövrera förbi de veton varmed Frankrike, som ockupant av en mindre del av Västtyskland, eventuellt kan uppvakta — med liknande befogenhet mot Bonnrepublikens inträde i Atlantpakten. Men gentemot världskommunismens jubel och de skadeglada västtyska socialdemokraternas sterila opposition är Adenauer i starkt behov av en frälsarekrans.

I övrigt finns ingen anledning att bedöma Europaarméns frånfälle som en obotlig olycka för Västerlandet i det kalla kriget. Ur teknisk-militär synpunkt var Europaarmén fackmannamässigt sett och vitsordat, en särdeles invecklad och tungrodd apparat i jämförelse med koalitionsarméer, vilket system bestått provet i världskrigen. Men just denna omständliga organisatoriska överbyggnad efter modell från kol- och stålunionen berodde på dess kvalitet av värdefull *symbol* för storslagna internationella syften: materiell underpant på varaktig försoning mellan Frankrike och Tyskland som ett led i strävandet mot ett federativt Västeuropa. Det ankommer nu på den anglo-amerikanska statskonsten att genom snabba och positiva åtgärder ej äventyra dessa höga mål.